

Sayed Kashua

Wijzigingen bijhouden

Vertaald uit het Hebreeuws
door Ruben Verhasselt

Ambo|Anthos
Amsterdam

Ik zit achter de laptop in het gezinsappartement in de flat voor gehuwde studenten en kijk naar de oude Sony-dictafoon. Toen ik die een jaar of twintig geleden kocht, was het een van de beste. De benaming *director's tape recorder* maakte toentertijd zo'n indruk op me dat ik ervan overtuigd was dat mijn toekomst – een van de seniors te worden – gegarandeerd was. Een cassette-recorder met een externe luidspreker, drie zwarte knoppen en een rode opnameknop. Ik heb hem zojuist voorzichtig open-gemaakt, met twee vingers, gecontroleerd of de tape niet vast-zat en er de Maxell-cassette van 90 minuten uit gehaald, die er op zijn B-kant in zat. Een cassette die nieuw was toen ik er ruim twee maanden geleden de plastic verpakking van afpulkte. Ik moest toen van mezelf een nieuwe cassette gebruiken, ik nam die keer geen risico's. Afgaand op de dikte van de spoel rond de twee witte plastic wieltes staan er nu ongeveer zestig minuten opname op. Ik heb de cassette omgedraaid en weer in de recorder gestopt, zodat de A-kant naar me kijkt door de doorzichtige klep, en ik heb de terugspoelknop ingedrukt. De tik van de zwarte knop, die terugspringt en weer op gelijke hoogte is met de andere, kondigt aan dat ik ben aangekomen bij het begin van het verhaal.

Om een of andere reden begint dit verhaal aan de bar van een restaurant op het O'Hare-vliegveld van Chicago.

De barvrouw was mooi, en ik kon haar afkomst niet raden. Niet al te zwart en niet al te wit. Ze had zichzelf vast en zeker *mixed* kunnen noemen of gebruik kunnen maken van de optie *other* op de formulieren waarop Amerikanen gevraagd wordt hun ras op te geven als ze hun kinderen inschrijven op openbare scholen of als ze papieren invullen om een bankrekening te openen of voor het eerst een kliniek bezoeken.

Ik zat op een hoge stoel aan de bar en dronk mijn tweede bier-tje. Mijn rolkoffer, van zulke afmetingen dat hij als handbagage mee mocht in het vliegtuig, had ik tegen mijn barstoel aan gezet, en af en toe raakte ik hem met een terloops gebaar aan om te verifiëren dat hij nog op zijn plaats stond. De barvrouw, die dat zag, vertelde me dat sinds de vliegmaatschappijen geld inden voor het vervoer van ruimbagage iedereen die maar kon met een trolley reisde. 'Daarmee spaar je weliswaar vijftientig dollar uit,' zei ze, 'maar het gaat om meer dan geld. Tenslotte betaal je hetzelfde voor de sandwich en het drankje die je op het vliegveld koopt.' Winkels op vliegvelden waren nu eenmaal de duurste. Maar het punt was dat je sommige dingen niet deed. Dus je liet een paar shirtjes thuis en je sleepte je jas mee over je arm. Bovendien scheelde het na de landing wachttijd bij de bagageband en liep je ook niet het risico dat ze je bagage kwijtraakten, vooral als je een vervolgvlucht had.

'Kan ik een shot Jameson krijgen?'

'Een enkele voor acht of een dubbele voor twaalf?' vroeg de barvrouw.

'Een dubbele, alsjeblieft,' zei ik tegen haar. 'Zonder ijs.' Ik had in totaal vijfhonderd dollar bij me, waarmee ik de hele reis moest doen, en ik moest ook wat overhouden voor cadeautjes,

al waren het maar kleine, voor de kinderen en misschien ook voor Falastien.

‘Alsjeblieft,’ zei de barvrouw met een glimlach, en ik lachte terug. Ze was jong en mooi, of in elk geval wil ik me haar zo herinneren. De leeftijd van mensen die in Amerika in de bediening werkten, verbaasde me, ik weet niet meer of het in positieve of in negatieve zin was. Sinds we met de kinderen elke eerste vrijdag van de maand plaatselijke restaurants bezochten, was me opgevallen dat kelners, serveersters en mensen die achter de bar stonden hier ook oudere mensen konden zijn. In Jeruzalem waren het altijd jongeren, en de kans om een bedienend personeelslid van boven de dertig aan te treffen bestond alleen in zogenaamde Mizrachi-restaurants, die voornamelijk in de middaguren open waren. Ik wist niet wat ik moest vinden van die oudere kelners en serveersters, die soms in de zestig of zelfs in de zeventig leken. Ik kon denken dat het goed was dat er geen leeftijdsbeperkingen waren en dat de Amerikaanse economie lof toekwam omdat die bedienend personeel niet aannam op leeftijd en uiterlijk, en zo zorgde voor gelijke kansen op werk. Aan de andere kant borrelde er altijd een groot verdriet in me op als iemand van de leeftijd van mijn ouders mij een plastic beker water met ijsblokjes serveerde – er zit hier in de vs altijd een rietje in de beker – en ‘alstublieft meneer’ zei.

De bekere water zijn kolossaal in Amerika, tenminste in de restaurants die tot de bekende ketens behoren, het voornaamste aanbod in het stadje waar we wonen. De jongens houden allebei van TGI Fridays en Buffalo Wild Wings. Mijn meisje zegt dat het haar niet uitmaakt waar we naartoe gaan, zij blijft liever thuis, en ik antwoord dat ik liever heb dat ze meekomt, dat ze eens per maand met het hele gezin meekomt, dat het belangrijk is, en ze komt altijd mee. De kelners en serveersters werken

volgens een vaste procedure. Nadat ze het koele water hebben gebracht, leggen ze de menu's op tafel en vragen of ze nog iets te drinken kunnen brengen. Frisdranken worden aangeboden in drie maten, en alle *refills* zijn gratis. Als ze terugkomen met die frisdranken verwachten ze dat je klaar bent om het eten te bestellen. De voorgerechten serveren ze tegelijkertijd met de hoofdgerechten. Daarna vragen ze of alles naar wens is en of er nog iets is wat ze voor je kunnen doen. Als het antwoord 'Dank u, alles is oké' is, komen ze terug als je nog aan het eten bent en leggen de rekening voor je op tafel, meestal in een lang, smal plastic mapje met een vakje voor de creditcard. Ze wachten hier niet tot je om de rekening vraagt. 'Zodra u klaar bent, geen haast,' zeggen ze altijd met een brede glimlach. Oudere kelners en serveersters gaan me altijd aan het hart, want het is zwaar werk. Je bent urenlang op de been, je moet heen en weer rennen tussen de keuken en de tafels, opdienen, schoonmaken, gasten plaats laten nemen en ze op laten staan. Mensen op die leeftijd horen een ander leven te leiden, zonder economische zorgen die hen ertoe dwingen in shifts te werken totdat ze niet meer op hun benen kunnen staan. Ik weet niet waarom zulke dingen me aan het hart gaan, alsof ik op een of andere manier een beter leven zou hebben dan zij. Misschien omdat ik bang ben dat dit mijn lot zal worden? Om het vliegticket te kopen, dat me bijna duizend dollar heeft gekost, heb ik tenslotte de Israëliëse creditcard van mijn vrouw gebruikt, en ik heb de aflossing in twaalf gelijke delen gespreid over het maximum aantal termijnen waarin ik renteloos kon aflossen.

De gelaatsuitdrukking van de barvrouw wees er niet op dat ze het moeilijk zou hebben. Soms heb ik het idee dat ik de gezichten van mensen kan lezen, dat ik kan zien wat hun achtergrond

is, hoeveel geld ze op hun bankrekening hebben staan, of ze in hun jeugd klappen hebben gekregen of juist behoorden tot degenen die klappen uitdeelden. Soms maak ik me zorgen over de manier waarop ikzelf door anderen word gelezen.

Ik snakke naar een sigaret, maar in de vs zijn geen rookruimten meer op vliegvelden. Rokers worden hier gehaat, sigaretten zijn iets voor paupers en criminelen. Toch vroeg ik het aan de barvrouw, die op spijtige toon zei dat er geen rookruimte was en eraan toevoegde dat ze had gehoord dat er in het zuiden, zoals in Atlanta, nog wel rookruimten waren na de veiligheidscontrole, maar niet in Chicago. Ik keek op mijn mobieltje en zag dat ik nog een uur had voordat we zouden boarden. Ik kon niet het risico nemen om naar buiten te gaan voor een sigaret, want dan moest ik opnieuw door de controles, ook al was de kans dat ik op tijd terug zou zijn verreweg het grootst. Toch mocht ik het er niet op wagen, niet vandaag. De rijen zouden weleens te lang kunnen zijn. Ik zou een sigaret opsteken in Parijs. Daar moesten rookcabines zijn op het vliegveld, en ik had twee uur op Charles de Gaulle voor de overstap op de vervolgvlucht naar Ben-Goerion.

Ik zou mijn whiskey langzaam drinken. Ik kon het me niet permitteren te veel te drinken. Twee biertjes en een dubbele shot whiskey moesten volstaan. Ik zou gewoon langzaam drinken en het laatste slokje proberen te bewaren voor het laatste moment. Zo zou ik de invloed van de alcohol tijdens de vlucht zo groot mogelijk maken. In het vliegtuig werd alleen nog goedkope wijn, maar geen bier meer geschonken, in elk geval niet in de economyclass.

‘Waar vliegt u naartoe?’ vroeg de barvrouw.

Ze had geen accent, ik bedoel niet dat van een buitenlander. Ik wel, en ik zal het nooit kwijtraken. Mijn oor is niet gevoelig

voor de verschillen in de uitspraak van klinkers, ik onderscheid de o niet van de oe en de i niet van de e, en er zijn letters in het Engels die ik niet eens probeer uit te spreken zoals de Amerikanen dat hier doen omdat ik bij voorbaat weet dat ik zal falen. Maar ondanks die beperkingen kan ik in alle talen een vreemd accent herkennen. Mensen met een accent hebben een andere gelaatsuitdrukking, die moeilijk is te omschrijven.

‘Naar huis,’ antwoordde ik.

‘Waar is thuis?’

‘Jeruzalem,’ zei ik. Ik nam aan dat dat een stad was die ze van naam kende, zodat er niet te veel uitleg van me zou worden geëist.

‘Aaaah, wat leuk, dat is een stad die ik altijd heb willen bezoeken. Hoelang bent u er niet geweest?’

‘Bijna twee jaar. Of eigenlijk iets meer dan twee jaar.’

‘Woont u nu in Chicago?’

‘Was het maar waar,’ probeerde ik grappig te zijn. ‘Urbana-Champaign.’

‘Dan bent u vast voor de Fighting Illini?’ vroeg ze, doelend op het American football-team van de plaatselijke universiteit.

‘Go Illini!’ antwoordde ik, alsof ik een buitenlandse academicus was op wiens speciale diensten de universiteit een beroep had gedaan.

‘U hebt vast heimwee, hè?’

‘Heel erg.’

‘Even een beetje vertroeteld worden door de familie?’ vroeg ze met een prettige glimlach – eerder een vraag die je stelde aan jongere mensen dan aan iemand van tegen de veertig.

‘Absoluut,’ antwoordde ik naar plaatselijk gebruik.

‘Het eten is daar vast uitstekend, niet?’ vroeg ze.

Ik knikte. ‘Het beste ter wereld.’

‘En hoelang blijft u daar?’

‘Ik weet het niet,’ antwoordde ik haar.

Ik weet het nog steeds niet.

De hemel begon te verduisteren en de klok op mijn mobieltje stond op tien uur 's ochtends toen het vliegtuig landde op vliegveld Ben-Goerion. Het Amerikaanse mobieltje – ik had de diensten ervan beperkt tot binnen de grenzen van de vs – zou de lokale tijd niet herkennen zonder aansluiting op een wifinetwerk. Er was een tijdsverschil van acht uur tussen Chicago en Tel Aviv. Het was zes uur 's avonds, plaatselijke tijd. Het was meer dan vierentwintig uur geleden dat ik afscheid had genomen van mijn vrouw en de twee jongens. Het meisje was haar kamer niet uit gekomen, hoewel ik zachtjes op de deur had geklopt en haar naam had genoemd. Misschien lag ze echt te slapen en had ze het niet gehoord.

Een dag voor de vlucht had ik de kinderen verteld dat ik naar Israël ging voor belangrijk werk. Ik vertelde dat een rijke klant me een flink bedrag had geboden voor het schrijven van zijn autobiografie. Ik vertelde hun dat ik alleen maar op reis ging om hem te ontmoeten en zijn verhaal op te nemen op band en dat ik het belangrijkste deel van het werk zou doen na terugkomst in Amerika. Ik vroeg mijn meisje of ze iets speciaals wilde uit Israël en ze schudde nee. De middelste vroeg me weer wat een

autobiografie was en toen ik het hem uitlegde, begreep hij nog niet hoe ik uit naam van andere mensen kon schrijven en waarom ze hun levensverhaal niet zelf opschreven.

Ik omhelsde de kinderen en beloofde dat ik snel terug zou komen. Mijn vrouw bood aan me met de auto naar het plaatselijk busstation te brengen, en hoewel ik blij was met haar aanbod ging ik er niet op in, want dan zouden de kinderen mee moeten komen en ik beschouwde elke reis met de kinderen, hoe kort ook, als een gevaar dat zo mogelijk moest worden vermeden. Ik nam de bus naar het centraal busstation en daar stapte ik op een andere, bijna lege bus voor een rit van drie uur naar de internationale luchthaven van Chicago.

Nog in het vliegtuig, dat langzaam over de baan taxiede in de richting van de gate, probeerde ik te controleren of ik aansluiting kon krijgen op een wifinetwerk. Toen we hiervandaan vertrokken was er nog geen gratis wifi op het vliegveld en hadden we dat ook niet nodig – we hadden toen Israëliische mobieltjes met een mobiel internetabonnement waarvan ik de opzegging had laten ingaan om twaalf uur 's nachts na ons vertrek. Ik herinner me dat ik op het internet het actuele telefoonnummer van mijn vader opzocht en hem toen een relatief lang berichtje stuurde waarin ik hem uitlegde dat we naar Amerika reisden voor werk en studie, dat ik en mijn vrouw een buitenkans hadden gekregen en hadden besloten voor een paar jaar te vertrekken. Dat we drie kinderen hadden, een dochter en twee zoons. Daarna zetten we de Israëliische mobieltjes uit en stapten in het vliegtuig.

Nu wilde ik mijn vrouw bellen of haar een kort berichtje sturen. 'Hoe is het?' bijvoorbeeld, waaruit geen gevoel van heimwee of liefde zou spreken. Opdat ze eruit zou opmaken dat ik was geland en met een geruststellend 'Oké' zou antwoorden of me zou

opbellen als er God verhoede iets aan de hand was.

Een van de stewards herinnerde de passagiers eraan dat ze moesten blijven zitten met de gordel om totdat het vliegtuig helemaal tot stilstand was gekomen en het teken 'stoelriemen vast' werd uitgeschakeld met een piepje dat aankondigde dat we nu vrij waren en dat onmiddellijk werd gevolgd door een race naar de uitgang van het vliegtuig. Een deel van de passagiers was al meteen klaar om in beweging te komen, begon vanaf de achterste rijen naar voren te lopen en blokkeerde de voorste stoelen. Het doel was zo snel mogelijk het vliegtuig uit te komen. Nog een stap verder naar voren te dringen. Er zat voor mij niets anders op dan me in het gedrang te storten, zoals de andere passagiers, alsof er in de staart van het vliegtuig brand was uitgebroken. Omdat ik aan het raampje zat in een van de achterste rijen van de economyclass moest ik mijn ellebogen gebruiken, anders zou ik als laatste uit het vliegtuig komen. De twee passagiers naast me waren al uit hun stoel gekomen en toen ik besloot het gangpad op te gaan hoorde ik een man die van achteren opdook vloeken in het Frans. Ik excuseerde me, versperde hem de weg om mijn rolkoffer uit het bagagevak te halen en begon aan de weg naar de uitgang van het vliegtuig. De wedstrijd tussen de passagiers werd voortgezet in de slurf naar de terminal: het ging erom wie het eerst zou aankomen bij de paspoortcontrole, sommigen snelwandelend, anderen rennend. Ik probeerde niet mee te doen aan de race maar kon mezelf niet tegenhouden. Dit was tenslotte een oorlog en hier werden verliezers geminacht. Ik rende niet, maar ik versnelde mijn pas op weg naar de paspoortcontrole.

'Naam van de vader?' vroeg de agente van de grenscontrole achter het loket ISRAËLISCHE PASPOORTEN toen ze mijn papieren inkeek. Ik antwoordde haar en ze gaf me mijn paspoort

terug met daarin een briefje dat me toegang verschaftte tot de staat Israël. Na de paspoortcontrole renden de reizigers naar de dutyfree-depots. Daar hadden ze de spullen achtergelaten die ze voor hun heenvlucht belastingvrij hadden gekocht en nu na hun terugvlucht gingen ophalen uit de enorme depots die alleen op het vliegveld in Israël bestaan.

Het was januari en het werd vroeg donker.

Het weer was aangenaam, zelfs warm in vergelijking met het Middenwesten van Amerika. Ik had geen jas nodig. Een lichte trui was voldoende. Als ik naar Jeruzalem ging, waar het altijd kouder was, zou ik een lichte jas van mijn vader lenen. We hadden dezelfde maat, dacht ik nog altijd zeker te weten.

In de ontvangsthuis stonden familieleden en vrienden opeengepakt de reizigers te monstern die naar buiten kwamen. Sommige ophalers hielden ballonnen in verschillende kleuren vast, één jonge vrouw had een bos bloemen in haar hand. Ik zocht de sigaretten die ik in het voorvakje van mijn rolkoffer had gestopt en voordat ik er een opstak dacht ik weer bij mezelf dat het, nu het me al was gelukt om pakweg vijf uren door te komen zonder te roken, een goed begin zou kunnen zijn van een stoppoging. Misschien. Ik stak de sigaret op en nam een klein trekje, bang voor de duizeligheid die me overvalt bij de eerste trek na een stop van een paar uur en die me tegen de vlakte dreigt te slaan. Ik hoopte dat ik niet naar alcohol rook en dat de sigarettenrook de sporen zou verdoezelen van de sterkedrank die ik had gedronken toen ik op mijn vervolgvlucht wachtte op vliegveld Charles de Gaulle. Ze hebben daar rookruimten in de vorm van glazen kooien, en daarin had ik zo veel mogelijk gerookt, met kooigenoten die Arabisch spraken in verschillende dialecten.

Toen ik naar de rij taxi's liep maakte ik een kommetje van mijn hand, bracht het naar mijn mond, ademde uit en snoof meteen op, maar slaagde er niet in uit te maken hoe mijn adem rook. De taxichauffeur vooraan in de rij stond buiten de auto te wachten en wierp me een blik toe die me tot spoed maande. Met een geforceerd glimlachje maakte hij de bagageklep open. 'Dat is niet nodig,' zei ik, 'het is maar een klein koffertje.'

'Wat u het gemakkelijkst vindt,' zei hij met een Russisch accent.

Ik ging aan de rechterkant op de achterbank zitten en legde het koffertje links van me neer.

Ik vroeg me af of de chauffeur bang was en ontdekte mijn oude innerlijke angsten. Er was niets veranderd. Ik wilde geen achterdocht, boosheid of ongemak oproepen en niet te maken krijgen met een argwanende reactie van een Joodse taxichauffeur met een Russisch accent die erachter zou komen dat hij een Arabier vervoerde. Misschien zou hij er helemaal niet warm of koud van worden en bracht hij regelmatig Arabieren naar hun woonplaatsen binnen de Groene Lijn. Misschien behoorde hij zelfs tot de massa's Israëliische pelgrims die de zaterdagmarkt van Tira bezochten, zoals ik een paar jaar geleden in een achtergrondrapportage op een Israëliische zender had gezien. Een markt die elk weekend duizenden Joden naar het stadje trok, dat ik altijd een dorp zou blijven noemen, waar ze op zoek gingen naar allerlei gerechten en spullen, waar ze vooral de sjabbat wilden doorbrengen en de illusie koesterden dat ze economisch gezien handig bezig waren vanwege het blinde geloof dat alles wat Arabisch is noodzakelijkerwijs minder geld kost. En waarom zou een taxichauffeur bang moeten zijn om een Arabische plaats in Israël binnen te rijden? Zijn accent was weliswaar Russisch, maar dat zou hij gezien zijn leeftijd nooit kwijtraken en

het zei niets over het aantal jaren dat hij in Israël woonde. Als er een formule was met de twee variabelen ‘accent’ en ‘leeftijd ten tijde van de immigratie naar Israël’, dan zou ik die gebruiken om te schatten dat hij twintig jaar geleden naar Israël was gekomen. Hij had ongetwijfeld met Arabische collega’s gewerkt, wist vast onderscheid te maken tussen verschillende soorten Palestijnen en had waarschijnlijk ook een paar woordjes Arabisch geleerd – en toch lukte het me niet tegen hem te zeggen dat ik naar Tira wilde, mijn geboorteplaats, naar het huis van mijn ouders en mijn broers, die ik in geen jaren had gezien. Het lukte me niet tegen hem te zeggen dat ik naar huis wilde om te douchen, het juk van de vreemdheid af te leggen, schone kleren aan te trekken en uit te rusten van een reis van vierentwintig uur voordat ik zou beginnen aan de taak waarvoor ik gekomen was. In plaats daarvan vroeg ik hem me naar Kfar Saba te brengen, en ook al zou elke oudgediende Israëliër aan mijn uitspraak van de naam van dat stadje mijn accent herkennen, deze chauffeur niet. Een nieuwe immigrant miste daar de vaardigheden toe, ook als hij meer dan twintig jaar in dit land had gesleten.

‘Over snelweg 6?’ zei de chauffeur op een manier die het midden hield tussen een constatering en een vraag. ‘Dat is het snelst met al die opstoppingen tegenwoordig op de Geha-weg. Een rotzooitje. Zeg, rookt u? Ik zag u daarnet roken.’

‘Ja.’

‘Dan kunt u ook in de taxi roken, geen probleem, als u het raampje maar openzet.’

‘Dank u wel.’

‘Ik ben tien jaar geleden gestopt. Vroeger rookte ik twee pakjes per dag, twee pakjes. Zomaar in één keer mee gekapt en sindsdien niks meer, al tien jaar geen enkele sigaret. Maar wat dacht u? De geur vind ik nog steeds lekker en ik mis het nog altijd.’

Ik drukte op het knopje en liet het raampje tot halverwege zakken om een sigaret te kunnen opsteken. Koude lucht sloeg me in het gezicht en aan de hand van het gevoel ervan probeerde ik na te gaan hoeveel heimwee ik had gehad. Ik probeerde diep in te ademen, het land te ruiken, want ik had in een paar boeken gelezen dat reuk het zintuig van de herinnering en het verlangen was. Ik las altijd over mensen die herinnerd werden aan de geur van de aarde, sinaasappelbomen, de lucht of de zee. Ik probeerde het, maar er kwamen helemaal geen herinneringen boven, misschien omdat de geur van de snelweg van het vliegveld naar snelweg 6 niet de geur is van de kindertijd, of van het geboorteland zoals ik dat ken.

Was dat verraad? Verweet ik mezelf dat ik de geur van heimwee, waarover ik in gedichten had gelezen, niet herkende? Ik verdrong het schuldgevoel meteen. Ik hoefde niet te ruiken om te bewijzen dat ik heimwee had, ik hoefde niemand ook maar iets te bewijzen. Ik smachtte al jaren naar huis, had heimwee en dacht elke dag na over terugkeer, over de armzaligheid van het vreemdelingschap en de triestheid van de ontworteling.

Als ik in Tira zou aankomen, zou ik vast en zeker overrompeld worden door de bekende geur van thuis, de geur van kindertijd en brandnetels na een regenbui. Als ik mijn ouderlijk huis zou binnengaan, zou ik ongetwijfeld hete tranen storten wanneer de geur van mijn vader – voor altijd een combinatie van Old Spice en sigaretten – me zou omhullen.